مقاله تحقیقی

دوفصلنامه آموزش پزشکی
مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل
دوره هشتم، شمارهٔ ۱، پاییز – زمستان ۱۳۹۸، صفحه ۱۴-۷

مقایسه تطبیقی نظام آموزشی و برنامه درسی دوره دکتری پرستاری ایران و ییل آمریکا

محسن ادیب حاج باقری(PhD)[1*]، شهناز بلندیان بافقی(PhD)[2]، زهره نبی زاده قره قوزار(PhD)[3]

۱. مرکز تحقیقات پرستاری تروما، دانشگاه علوم پزشکی کاشان.
۲. مرکز تحقیقات پرستاری تروما، دانشگاه علوم پزشکی کاشان.
۳. مرکز تحقیقات پرستاری تروما، دانشگاه علوم پزشکی کاشان

دریافت: ۹۸/۶/۱۳، اصلاح: ۹۸/۱۲/۱۳، پذیرش:۹۸/۱۲/۱۷

خلاصه

سابقه و هدف: دانش و مهارت فارغ التحصیلان دکتری پرستاری تاثیر زیادی بر روی حرفه پرستاری دارد. با توجه به تاثیر برنامه های درسی در ایفای نقش ها و وظایف، انجام پژوهش های متعدد برای شناسایی نقاط ضعف و قوت برنامه درسی ضروری است. لذا در این مطالعه به مقایسه تطبیقی برنامه آموزش دکتری پرستاری ایران با برنامه اموزش دکتری پرستاری دانشگاه ییل آمریکا پرداختیم.

مواد و روشها: این پژوهش یک پژوهش توصیفی مقایسه ای است که با استفاده از مدل بردی در چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه در سال ۲۰۱۸ انجام شده است. اطلاعات مورد نظر جهت برنامه آموزشی دوره دکتری ایران از سایت وزارت و بهداشت درمان و آموزش پزشکی و جهت ییل از سایت nursing.yale.edu به دست آمد.

یافته ها: تفاوت های قابل توجهی بین عناصر اصلی مانند فلسفه، ماموریت، محتوای درسی و نقش فارغ التحصیلان برنامه دکتری پرستاری ایران با ییل وجود دارد. فلسفه دکتری پرستاری در ایران توجه به ارزش های اسلامی با هدف اعتلای سلامتی و برای دانشگاه ییل ارائه عادلانه خدمات سلامت است. رسالت دکتری پرستاری ایران ارتقای علم و مهارت حرفه‌ای پرستاران و برای دانشگاه ییل سلامت بهتر برای افراد است.

نتیجه گیری: بیشتر فارغ التحصیلان دکتری پرستاری در ایران تمایل چندانی به کار کردن در بالین ندارند. علت آن می تواند عدم هم خوانی فلسفه، رسالت و اهداف برنامه دکتری پرستاری باشد. با در نظر گرفتن نقش و وظایف فارغ التحصیلان این دوره بهتر است در اهداف، رسالت و محتوای برنامه درسی دکتری پرستاری بازنگری شود.

واژه های کلیدی: بررسی تطبیقی، برنامه درسی، مدل بردی، دکتری پرستاری ایران، دکترای پرستاری ییل

مقدمه

دانشگاهها به عنوان مهمترین نهادهای آموزشی، مراکز تولید علم و فرهنگ و همچنین تربیت متخصصان موردنیاز کشور، خلق و تولید دانش جدید و پیشبرد مرزهای علم و دانش مطرح می باشند. سه مأموریت اصلی دانشگاه شامل :آموزش، پژوهش و خدمات مورد تأکید قرارگرفته است. آموزش از اولین مأموریت هایی محسوب می شود که در بسیاری از کشورهای دنیا بر آن توافق شده است. آموزش فعالیتی هدفمند در جهت ارتقای یادگیری است . وظیفه هر مؤسسه آموزشی، آموزش و رشد دانشجویانی است که به آن وارد می شوند(۱) . آموزش پرستاری به عنوان بخشی از نظام آموزش عالی در دهه های اخیر در جهان با سرعت زیادی درحال توسعه است. این سرعت در توسعه باعث ایجاد نگرانی هایی درباره کیفیت آموزش این رشته شده است . آموزش پرستاری با چالش هایی ازجمله شایستگی دانش آموختگان، کیفیت آموزش و برنامه های درسی رشته پرستاری مواجه است . از طرفی به دلیل ارتباط نزدیکی که با سلامت مردم دارد از اهمیت خاصی برخوردار است(۲). با توجه به پیچیده تر شدن نیازهای بیماران، پرستاران نیازمند کسب مهارت های لازم برای ارائه مراقبت با کیفیت هستند. رهبری، سیاست های بهداشتی، بهبود سیستم، تحقیق، عملکرد مبتنی بر شواهد، کار گروهی و همکاری از مهم ترین مهارت های مورد نیاز پرستاران هستند. از پرستاران همچنین انتظار میرود تا در زمینه کار کردن با ابزارهای فناوری و سیستم های مدیریت اطلاعات، مهارت های لازم را کسب نمایند که منجر به توسعه همکاری و هماهنگی بین حرفه ای میگردد. لذا پرستاران بایستی در پاسخ به چنین نیازهای روزافزونی، سطوح بالای آموزش را کسب نمایند(۳). در دهه اخیر برنامه های دوره دکتری پرستاری در تمام دنیا در حال گسترش است و همانند سایر رشته ها این درجه بالاترین مرحله دانش پژوهی و پیشرفت در رشته پرستاری است(۴). دکتری پرستاری ایران در مقایسه با سایر ممالک، نوپا و جوان است. قدیمی ترین برنامه دکتری پرستاری متعلق به دانشگاه های آمریکا، استرالیا و کانادا است . اولین دوره دکتری پرستاری ایران در سال ۱۳۷۴در دانشگاه علوم پزشکی تبریز با پذیرش ۳ دانشجو آغاز شد . پس از آن به

* نویسنده مسئول مقاله: محسن ادیب حاج باقری
آدرس: ایران، کاشان، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، مرکز تحقیقات پرستاری تروما. تلفن:۰۳۶۱۵۶۲۰۶۳۴
Email: adibhajbagheri_m@kaums.ac.ir

[Downloaded from mededj.ir on 2026-11-07]

ترتیب دانشگاه های تربیت مدرس، دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران و تهران، شهید بهشتی، اصفهان و شیراز دوره دکتری پرستاری را آغاز نمودند (۵). برنامه دکتری پرستاری به صورت دو مدل اروپایی و مدل آمریکایی اجرا می شود. در مدل اروپایی دانشجویان به صورت انفرادی یا با کمک ناظرین، پروژه های تحقیقاتی را ارائه می نماید. اما در مدل آمریکای شمالی، دانشجویان باید یک سری واحدهای درسی را بگذرانند. سپس از دانشجویان امتحان گرفته شده و در صورت موفقیت بر روی رساله خود با نظارت ناظرین و اعضای هیأت علمی هدایت می شوند(۶). بررسی مقالات مختلف در رابطه با الگوی مورد استفاده در ایران، نشان دهنده تناقض در این زمینه است. در بعضی مقالات الگوی مورد استفاده جهت تربیت دکتری پرستاری در ایران را الگوی آمریکایی می دانند (۵, ۷) و برخی دیگر آن را ترکیبی از دو الگوی فوق الذکر، بیان کرده اند؛ چرا که نسبت به مدل آمریکایی از دوره آموزشی کمتری برخوردار بوده و بیشترین تمرکز آن بر روی پژوهش می باشد (۲, ۳, ۶).

با توجه به تاثیر برنامه های درسی در ایفای بهتر نقش ها و وظایف از یک سو و همچنین تحقق بخشیدن به اهداف و رسالت های آموزش عالی از سوی دیگر، انجام پژوهش های متعدد برای بررسی و شناسایی نقاط ضعف و قوت برنامه درسی ضروری است(۸). یکی از روش هایی که به این منظور به کار می رود مقایسه برنامه های اموزشی در سیستم های مختلف تحصیلی است. این مقایسه می تواند به بهبود محتوای و کیفیت برنامه درسی کمک کند. نظام آموزش و پرورش هر کشوری به عنوان یک سرمایه گذاری برای نسل آینده جهت توسعه توانایی های انسانی درنظر گرفته می شود در همین راستا توجه به سیستم های آموزشی موفق در جهان و استفاده از تجربیات کشورهای توسعه یافته در حوزه های مختلف تحصیلی، با در نظر گرفتن زمینه فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایران، ما را قادر به حل مشکلات سیستم آموزش عالی و بهبود برنامه های درسی خواهد کرد(۹).

با توجه به اهمیت دانش و مهارت فارغ التحصیلان در مقطع دکتری تخصصی رشته پرستاری و تاثیر آن ها بر روی حرفه پرستاری بر آن شدیم تا در این مطالعه به مقایسه تطبیقی دکتری پرستاری در ایران با دانشگاه ییل آمریکا که قدمت رشته پرستاری در آن به سال ۱۹۲۳ بر می گردد و تقریبا با قدمت پرستاری در ایران برابر است، و علاوه بر این پیشکسوتانی نظیر ویرجینیا هندرسون و جین جانسون کار خود را از این دانشگاه آغاز کرده اند، بپردازیم(۱۰). دانشگاه ییل یک دانشگاه تحقیقاتی خصوصی در ایالت نیوهیون آمریکا است. این موسسه در سال ۱۷۰۱ تاسیس شد و سومین موسسه عالی آموزش عالی در ایالات متحده و یکی از نه کالج استانی است که قبل از انقلاب آمریکا تاسیس شده است. دانشکده پرستاری ییل در سال ۱۹۲۳ با بودجه بنیاد راکفلر و به ریاست آنی واربورگ گودریچ (Annie Warburton Goodrich) بازرس پرستاری بیمارستان های نظامی ارتش ایالات متحده در جریان جنگ جهانی اول تاسیس شد (۱۱).

بررسی متون نشان می دهد تاکنون مطالعه ای به بررسی مقایسه ای بین مدرسه پرستاری ییل و سایر دانشکده های پرستاری چه در ایران و یا سایر کشورها انجام نشده است. لذا در این مطالعه بر آن شدیم تا دریابیم چه تفاوت ها و شبا هت هایی بین مقطع دکتری پرستاری این دانشگاه با ایران با قدمتی یکسان وجود دارد.

مواد و روشها

این پژوهش یک پژوهش توصیفی مقایسه ای است که با استفاده از مدل بردی در چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه در سال ۱۳۹۷ انجام شده است. در مرحله توصیف، داده های لازم جهت تحقیق و مقایسه بین نظام آموزشی ایران و ییل آماده و جهت بررسی و ارزیابی مرحله بعد آماده شد. در مرحله تفسیر، داده های جمع آوری شده در مرحله اول، بررسی و تحلیل شد. به این منظور اطلاعات به دست آمده در مرحله توصیف مورد تفکر و استدلال قرار گرفته و با توجه به استراتژی هر دانشگاه تفسیر شد. در مرحله همجواری بر اساس شباهتها و تفاوتها ، استراتژی های مورد مطالعه و نحوه اجرا و پیاده سازی آن طبقه بندی شدند. در نهایت در مرحله مقایسه، داده های طبقه بندی شده، از نظر شباهتها و تفاوتها مقایسه شدند.

بر این اساس ابتدا تاریخچه و وضعیت موجود آموزش پرستاری در مقطع دکتری در ایران بررسی شد. در ادامه، وضعیت آموزش دانشگاه ییل و ایران مورد مطالعه و سپس وجه اشتراک و افتراق این برنامه ها مورد مقایسه قرار گرفت. اطلاعات موردنیاز در مورد آموزش دکتری پرستاری در دو کشور مذکور از طریق سایت دانشگاه ها و موسسات معتبر جمع آوری، به فارسی روان ترجمه و مورد مطالعه دقیق قرار گرفت. در این مطالعه اطلاعات مورد نظر در برنامه آموزشی دوره دکتری ایران از سایت سایت وزارت و بهداشت درمان و آموزش پزشکی و برنامه آموزشی دکتری پرستاری ییل از سایت nursing.yale.edu به دست آمد.

یافته ها

نتایج به دست آمده در خصوص برنامه درسی شامل : تاریخچه دوره مورد نظر، ارزش ها، رسالت، چشم انداز، اهداف، شرایط پذیرش و مشخصات، نقش ها و وظایف مورد نظر هر برنامه در جدول (۱) خلاصه شده است. با مطالعه و بررسی دقیق هر یک از عناصر و تحلیل و مقایسه تفاوت ها و شباهت ها ، موارد زیر به دست آمد :

زمان شروع دکتری پرستاری ایران به سال ۱۳۷۴ (۱۹۹۵) و ییل به سال ۱۹۹۴ بر می گردد. شروع دکتری پرستاری ایران با PHD بوده است. ولی در ییل ابتدا برنامه دکتری پرستاری با DNP شروع و سپس در سال ۲۰۰۶ PHD نیز به اجرا در آمد. مقایسه فلسفه دو دانشگاه نشان می دهد فلسفه دکتری در ایران توجه به کلیت انسان و ارزش های اسلامی است که از طریق پژوهش و تحقیق و ارتباط بین حرفه ای صورت می گیرد و هدف آن اعتلای سلامتی است. این در حالی است که تمرکز ییل بیشتر برروی مواردی نظیر نوآوری، یکپارچگی آموزش، تحقیق، ممارست و سیاست در ارائه عادلانه خدمات سلامت است. بدین منظور از تنوع اندیشه، ایده ها و نظرات دیگران، منابع مختلف، تعلیم و تربیت بین حرفه ای و تحقیق استفاده می شود. توجه به تفاوتهای فردی حق تصمیم گیری و مشارکت افراد در برنامه مراقبتی خود، احترام به ارزشهای انسانی، تعهد به توسعه دانش پرستاری و قضاوت بالینی از موارد دیگری است که در فلسفه دانشگاه ییل بیان شده است.

مقایسه رسالت دو دانشگاه نشان می دهد؛ رسالت ایران ارتقای علم و مهارت حرفه‌ای پرستاران، غنی سازی اعضای هیأت علمی، تولید علم و افزایش

[Downloaded from mededj.ir on 2026-11-07]

تعامل علمی در سطح ملی و بین المللی است. رسالت ییل تاکید بر توسعه دانش به منظور ارتقای سلامت برای جامعه و بهبود کیفیت مراقبت های بهداشتی است.

جدول ۱: مقایسه مشخصات دوره دکتری پرستاری ایران و ییل

	ایران	ییل
تاریخچه	تلاش برای اخذ مجوز ایجاد مقطع دکتری پرستاری از دهه۶۰ در ایران شروع شد. مکاتبات و مواقت نامه ها و تنظیم برنامه درسی عملا در دهه ۷۰ به طور عملی آغاز گردید. اولین دکتری پرستاری در سال ۱۳۷۴ در دانشگاه تبریز با ۳ دانشجو آغاز و پس از آن در سال ۱۳۷۵ دانشگاه تربیت مدرس با چهار دانشجو تربیت دانشجوی دکتری پرستاری را آغاز نمود. از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۸ فقط دو دانشگاه دانشگاه تربیت مدرس و تبریز پذیرش دانشجو داشتند و در این سال دانشگاه های تهران و ایران نیز برای اولین دوره دانشجوی پرستاری را در مقطع دکتری پذیرش نمودند (۲).	نیاز به یک برنامه دکترا را به عنوان اولویت اول در سال ۱۹۵۹ بیان شد. هرچند این ایده جدید نبود و در سال ۱۹۲۸ توسط آنی گودریچ بیان شده است. بر اساس یک سند تاریخی در سال ۱۹۵۹ دین فلورانس والد درباره گسترش برنامه پیشنهادی MSN تا دو سال بحث کرد. در سال ۱۹۶۴ دانشکده پرستاری ییل یک برنامه دکتری را به عنوان یکی از اولویت های خود تعیین کرد و این برنامه در سال ۱۹۹۴ اجرا شد. در ابتدا تمرکز این دوره بر روی بالین و تحقیق و رهبری بود و تحت عنوان DNP شناخته می شد. هدف این دوره تبدیل شدن به دکتری کامل یا PHD در طی سال بود. تبدیلDNP به PHD در سال ۲۰۰۶ تایید و اولین دانشجوی آن در سال ۲۰۰۹ فارغ التحصیل شد. تمرکز PhDبر روی تحقیق و پژوهش، آموزش و سیاست در مراقبت های درمانی است(۱۳).
فلسفه	پرستاری که از سویی با سلامت انسان به عنوان موجودی چند بعدی سرو کار دارد و از سوی دیگر بر اساس نظام ارزش های اسلامی، ملزم به رعایت حقوق انسان ها و برقراری عدالت اجتماعی است، بایستی از راه پژوهش های بنیادی، کاربردی کیفی و تقویت مطالعات نظری با رویکردی جامع و جامعه نگر و ایجاد تفکر آموزش مداوم و تعامل با سایر شاخه های دانش در دوره دکتری در تحقق این رویکرد فلسفی بکوشد(۴).	مدرسه پرستاری ییل جامعه ای است که دیدگاه گسترده ای از سلامت دارد و معتقد است دسترسی به مراقبت های بهداشتی با کیفیت بالا حق اجتماعی است. نوآوری مبتنی بر خلاقیت، یکپارچگی آموزش، تحقیق، ارائه عادلانه خدمات سلامت، احترام به تنوع اندیشه، ایده ها و نظرات دیگران و قضاوت بالینی هدایت گر کارهای ما است. ما به استفاده عاقلانه از منابع اهمیت می دهیم و متعهد به تعلیم و تربیت بین حرفه ای، تحقیق و حمایت از رهبران نسل آینده هستیم. ما معتقدیم که باید به تفاوتهای فردی، حق تصمیم گیری و مشارکت افراد در برنامه مراقبتی خود، ارزشهای انسانی احترام گذاشت. دانشگاه متعهد به توسعه دانش پرستاری و آموزش مراقبت از بیمار است و دانشجویان باید آماده تحقیق، تفکر انتقادی و کمک به توسعه دانش در پرستاری باشند(۱۴).
رسالت	ارتقای علم و مهارت حرفه‌ای کارگزاران خدمات پرستاری و در نتیجه ارتقای استانداردهای ملی سلامت، غنی سازی دائمی اعضای هیأت علمی، تولید علم، انتقال فناوری، افزایش تعامل علمی در سطح ملی و بین المللی ایجاد پویایی و برانگیختن روحیه علمی و روش مندی از ماموریت های عمده تأسیس دوره دکتری است(۴).	تاکید ویژه بر توسعه دانش است به منظور سلامت بهتر برای همه و افزایش طول عمر سالم است ، کاهش تفاوت های بهداشتی، بهبود کیفیت مراقبت های بهداشتی و شکل گیری سیاست های بهداشتی است(۱۴).
چشم انداز و اهداف	چشم انداز : در ۱۰ سال آینده، این دوره در کشور از لحاظ مشارکت راهبردی در تولید دانش و فناوری و گسترش پژوهش های بنیادی و کاربردی، ارتقاء کیفیت خدمات حرفه پرستاری، ارتقاء استانداردهای ملی و سازگاری با استانداردهای جهانی، بسترسازی برای جذب نیروهای کارآمد علمی و تخصصی در داخل کشور و جلب و جذب دانشجوی خارجی در ردیف کشورهای برتر و مطرح در منطقه خواهد بود . اهداف کلان راه اندازی این مقطع تربیت نیروی تخصصی در حوزه پرستاری جهت تامین نیروهای مورد نیاز در حوزه آموزش، پژوهش، فناوری ، مدیریت و خدمات تخصصی پرستاری است(۱۶).	دانشگاه ییل دانشجویان این مقطع را در زمینه تحقیق و پژوهش و سیاست های مراقبت بهداشتی آموزش می دهد تا دانشجویان بتوانند ایده های نو در این مورد ارائه دهند. دانشجویان می آموزند ایده های خود را از طریق سخنرانی ها، نشریات، تدریس ها و رهبری به دیگران منتقل کنند. به این منظور مطالعات بین رشته ای تشویق می شود و کلیه منابع در اختیار افراد قرار داده می شود. اهداف دانشگاه در راستای ماموریت دانشگاه است (۱۳). دانشکده پرستاری ییل متعهد به سلامت بهتر برای همه افراد است. دیدگاه کلی یکپارچگی و هماهنگی در برنامه های تحقیقی و عملی است. این برنامه به ۹ بخش سازماندهی شده و دارای ۳۸ هدف کلی و ۲۰ هدف جزئی است. این اهداف تا سال ۲۰۲۵ برآورده می شود (۱۵).
نحوه پذیرش دانشجو	داشتن شرایط عمومی ورود به آموزش عالی، داشتن دانشنامه کارشناسی ارشد مورد تأیید، قبولی در آزمون اختصاصی ورود به دوره دکتری، کسب نمره قبولی در یکی از آزمون های زبان انگلیسی و مصاحبه است (۴).	متقاضیان باید مدرک کارشناسی ارشد پرستاری یا معادل آن را به شرط گذراندن ۱۴ واحد در آمار و روش تحقیق و ۴ واحد متجانس با رشته داشته باشند. داشتن نمره GRE (آزمونی است که پس از گذراندن دوره GEPN برگزار می

[Downloaded from mededj.ir on 2026-11-07]

شود) برای کلیه داوطلبان و نمره آزمون تافل و آیلتس برای داوطلبان غیر انگلیسی زبان الزامی است. ارسال نمونه کاری از پایان نامه یا مقاله و ارسال رزومه نمرات کارشناسی ارشد نیز الزامی است. متقاضیان واجد شرایط به مصاحبه دعوت می شوند. در یک روش دیگر که تحت عنوان joint degree program دو سال کارشناسی ارشد با ۳ سال دکتری پرستاری با هم ترکیب می شود و مدت آن ۵ سال است. دانشجویان در مراحل پایانی کارشناسی ارشد خود علاوه بر مدرک ارشد، باید واحدهایی در علوم و هنر گذرانده باشند(۱۳).

مشخصات و محتوای دوره

دوره دکتری پرستاری در ایران فقط به صورت Doctor of philosophy است که از بین دانشجویان با مدرک کارشناسی ارشد پرستاری است. حداکثر مدت تحصیل طبق آیین نامه ۴/۵ سال است. شورای تحصیلات تکمیلی می تواند به درخواست استاد راهنما /شورای عالی برنامه ریزی حداکثر ۳ نیمسال را به این مدت اضافه کند. محتوای شامل ۴۵ واحد است شامل: واحدهای اختصاصی اجباری ۱۹ واحد و واحدهای اختصاصی اختیاری ۶ واحد و پایان نامه ۲۰ واحد. واحدهای اختصاصی اجباری شامل: فلسفه علم وپرستاری ۲ واحد، نظریه پردازی در پرستاری ۳ واحد، روش شناسی و نقد پژوهش ۳/۵ واحد، آمار ۲ واحد ، مدیریت و رهبری و سیاستگذاری در پرستاری ۱/۵ واحد، نظام ها و برنامه آموزش در پرستاری ۲ واحد، مفاهیم ویژه در پرستاری ۱/۵ واحد و

دروس اختیاری شامل: پرستاری سلامت جامعه و خانواده، پرستاری و بهداشت مدارس، داخلی جراحی، سرطان و خون شناسی، سالمندی، کودکان و نوزادان، روان پرستاری، پرستاری در بلایا و تروما، پرستاری اورژانس، توانبخشی، آموزش پرستاری، رهبری و مدیریت، مراقبت ویژه، کنترل عفونت، قلب و عروق. هر کدام از دروس ۶ واحد (۳ واحد نظری و ۳ واحد عملی) هستند. دانشجو می بایست ۶ واحد از دروس فوق را متناسب با رشته کارشناسی ارشد و یا موضوع رساله مورد نظر در عرصه های مختلف با نظارت استاد راهنما و همکاران عرصه های بین رشته ای مرتبط و تایید شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده بگذراند(۱۴)(۱۶). پس از پایان واحدهای تئوری یک آزمون جامع برگزار می شود و در صورت موفقیت دانشجو کار را با پایان نامه ادامه داده و در نهایت باید از پایان نامه خود دفاع کند.

این دوره ۳ ساله بوده و تمرکز آن بر روی تحقیقات بالینی است. در طی یک سیستم رده بندی دانشجویان به چهار گروه نخبه، عالی، خوب و ضعیف تقسیم بندی می شوند. دانشجویان باید حداقل یک بار رتبه نخبه و یک بار رتبه عالی را در دو واحد کسب کنند. کسب رتبه عالی در سال اول برای کلیه واحدها و در سال دوم رتبه خوب در یک واحد اصلی و رتبه عالی در بقیه واحدهای اصلی الزامی است. برای بقیه واحدها رتبه خوب کفایت می کند. برنامه دکترای بیل یک برنامه تمام وقت است و شامل دوره های آموزشی رسمی، سمینارها، کمک به پژوهش ها ، تدریس، مشاوره، فعالیت غیر رسمی دانشکده و تعاملات دانشجویان و تحقیقات مرتبط با رساله اصلی است. واحدهای اصلی مورد نیاز عبارتند از: روش های تحقیق I (روش های کمی)، روش های تحقیقاتی II (روش های کیفی)، روش های تحقیقاتی III (اندازه گیری متغیرهای)، روش های تحقیق IV (روش های ترکیبی)، روش های تحقیق V (توسعه مداخله)، علوم، پژوهش و ارتباط علومI ، II، III، IV، مبانی تحقیق علمی I ،مبانی فلسفی و نظری برای پرستاری ، مبانی تحقیق علمیII (تئوری های سلامت ،علائم مدیریت و خود مدیریتی)، آمار پیشرفته، اخلاق در تحقیقات بالینی، سیاست در سلامت و رهبری و سیستم ها . در طی دو سال اول دانشجویان در زمینه تحقیق مشغول به کار هستند و جهت به دست آوردن تجارب آموزشی در طی سال سوم به آموزش دانشجویان ارشد می پردازند. گذراندن سه آزمون برای این دانشجویان الزامی است : آزمون اول در پایان سال اول برای نشان دادن تسلط دانشجو، آزمون دوم در پایان سال دوم و بعد از تکمیل شدن واحدها برگزار می شود (اگر دانشجو تا ترم ۶ این مرحله را نگذرانده باشد مشروط و اگر تا پایان ترم ۷ انجام نشود دانشجو موظف می شود یک پروپوزال در مورد یک موضوع ارائه دهد) و آزمون سوم ارائه پایان نامه است. (۱۳).

نقش ها و وظایف دانش آموختگان

دانش آموختگان ضمن رفع کمبود کمی و کیفی نیروی انسانی، قادر خواهند بود دوره های آموزشی را برنامه ریزی و اداره نموده و به پژوهش در زمینه های آموزش، خدمات و مدیریت در پرستاری بپردازند. همچنین آن ها قادر خواهند بود مسائل مربوط به حرفه را تجزیه و تحلیل کرده و راه حلهای مناسب ارائه نمایند. وظایف آن ها : تدریس، مشاور و مجری تحقیقات و انتشار نتایج تحقیق، برنامه ریزی و مشارکت در برنامه ریزی های تخصصی و حرفه ای (۲).

با آموزش در زمینه بیماری های مزمن، مدیریت خانواده، بهداشت مادر و کودک، اختلالات خواب، مراقبت از جمعیت آسیب پذیر ، مراقبت از بیماری های حاد، مراقبت ار بیماران در شرف مرگ، مرقبت از بیماری های ژنتیکی و محیطی و بهداشت مدارس و جامعه و تحقیق و پژوهش قادر به عملکرد مبتنی بر شواهد در بالین خواهند بود. لذا این گروه می توانند به عنوان دانشمندان پرستاری جهت توسعه تئوری ها به کار مشغول شوند و یا به کار در بالین بپردازند(۱۳).

چشم انداز دانشگاه ایران جهت ۱۰ سال آینده، تولید دانش و فناوری، گسترش پژوهش های بنیادی و کاربردی و ارتقاء استانداردهای ملی است. اهداف کلان تربیت نیروی تخصصی در حوزه پرستاری در حوزه آموزش، پژوهش، فناوری ، مدیریت و خدمات تخصصی پرستاری است. چشم انداز دانشگاه بیل پرورش دانشجویان در زمینه تحقیق، پژوهش و سیاست های مراقبت بهداشتی است. به این منظور مطالعات بین رشته ای تشویق می شود و کلیه منابع در اختیار افراد قرار داده می شود. هدف بیل سلامت بهتر برای همه افراد بوده و دارای ۳۸ هدف کلی و ۲۰ هدف جزئی است که تا ۲۰۲۵ باید برآورده شود. مقایسه دو دانشگاه نشان می دهد نحوه پذیرش دانشجو در در ایران داشتن شرایط عمومی، دانشنامه کارشناسی ارشد مورد تأیید، قبولی در آزمون اختصاصی، کسب نمره

[Downloaded from mededj.ir on 2026-11-07]

قبولی در یکی از آزمون های زبان انگلیسی و مصاحبه جهت ورود به این مقطع الزامی است. در ییل متقاضیان باید مدرک کارشناسی ارشد پرستاری یا معادل آن را داشته باشند. داشتن نمره آزمون GRE (Graduate Record Examination-General Test) و GEPN (The Graduate Entry Prespecialty in Nursing) برای کلیه داوطلبان و نمره آزمون تافل و آیلتس برای داوطلبان غیر انگلیسی زبان الزامی است. پایان نامه، نمرات کارشناسی ارشد و انجام مصاحبه از مواردی دیگری است در پذیرش دانشجو در دانشگاه ییل تاثیر دارد.

در دانشگاه ایران حداکثر مدت تحصیل دوره دکتری پرستار ۴/۵ سال است. محتوای دوره شامل ۴۵ واحد و شامل واحدهای اختصاصی اجباری ۱۹ واحد و واحدهای اختصاصی اختیاری ۶ واحد و پایان نامه ۲۰ واحد. پس از پایان واحدهای تئوری یک آزمون جامع برگزار می شود که در صورت موفقیت دانشجو کار را با پایان نامه ادامه داده و در نهایت باید از پایان نامه خود دفاع کند که در صورت موفقیت به درجه دکتری نائل می شود. در ییل این دوره یک دوره ۳ ساله بوده و تمرکز بر روی تحقیقات بالینی است. یک سیستم رده بندی در این مقطع وجود دارد و دانشجویان به چهار گروه نخبه، عالی، خوب و ضعیف تقسیم بندی می شوند. بیشترین واحدها در زمینه روش تحقیق، پژوهش و ارتباط علوم می باشد. گذراندن سه آزمون برای دانشجویان در طی این دوره الزامی است. دو آزمون در پایان سال اول و دوم و آزمون سوم دفاع از پایان نامه است.

اما در مورد ایفای نقش مقایسه دو دانشگاه حاکی از آن است در ایران فارغ التحصیلان می توانند به عنوان مدرس، مشاور و مجری تحقیقات انجام وظیفه نمایند. اما در ییل فارغ التحصیلان این مقطع یا به عنوان دانشمند جهت توسعه تئوری مشغول به کار می شوند و یا به کار در بالین می پردازند.

بحث و نتیجه گیری

هدف مطالعه مقایسه برنامه دکتری پرستاری ایران و ییل آمریکا بود. این مطالعه نشان داد تفاوت های قابل توجهی بین عناصر اصلی مانند فلسفه، ماموریت، سرفصل دروس و نقش فارغ التحصیلان در برنامه دکتری پرستاری ایران با ییل وجود دارد. بررسی تاریخچه دکتری پرستاری دو دانشگاه نشان می دهد با این که قدمت دو دانشگاه در پذیرش دانشجو در این مقطع یکسان است، اما ییل نسبت به ایران مسیر متفاوتی را در این راه طی کرده است و در این راه ابتدا از DNP شروع کرده و سپس به PHD رسیده است. به طور کلی دکتری پرستاری دارای دو گرایش متمرکز بر تحقیق PHD و متمرکز بر بالین DNP است. دکتری متمرکز بر تحقیق، بیشتر بر انجام تحقیقات و متمرکز بر بالین بیشتر بر فعالیت های بالینی مبتنی بوده و شامل کاربرد خلاقانه و مبتنی بر شواهد نتایج تحقیقات در بالین می باشد(۳). در ییل DNP مانند کارشناسی ارشد و دوره PHD بر روی نوآوری و پیشرفت تمرکز کرده و به عنوان یک راهنما در بالین است. هدف برنامه DNP پرورش پرستارانی است که در بالین کار کرده و وظیفه آنها ارائه خدمات به افراد جامعه است. آن ها پرستارانی تربیت می کنند که دارای قدرت رهبری تحول گرا، دانش و مهارت بوده و بتوانند کیفیت مراقبت را در سیستم سلامت توسعه دهند. این دوره یک دوره سه ساله بوده و پرستارانی که در سطوح میانی قرار دارند (کارشناسان ارشد) را مورد آموزش قرار می دهند. واحدهای این دوره به صورت ترکیبی از آموزش مجازی و حضوری و عملی بوده و دانشجویان ملزم به گذراندن ۷ واحد می باشند. دانش آموختگان می توانند در موسسات درمانی به عنوان محقق و یا رهبر(leadership) که در سیستم سلامت آمریکا تعریف شده شروع به کار کنند(۱۳). این مقطع در ایران وجود ندارد و ادامه تحصیل در مقطع دکتری به صورت PHD بوده و تمرکز آن بر روی پژوهش است. لذا از دانش آموختگان انتظار می رود که تنها در مراکز دانشگاهی مشغول به کار شوند. این در حالی است که در ییل حتی در مقاطع بالاتر تمرکز بر روی ارائه مراقبت با کیفیت بالا به افراد جامعه است.

مقایسه فلسفه دو دانشگاه نشان می دهد ایران جهت مقطع دکتری مانند سایر مقطع ها فلسفه خاصی تعیین کرده است اما ییل یک فلسفه مشخص برای دانشگاه تعیین کرده و در برگیرنده تمامی مقاطع است. فلسفه دکتری در ایران توجه به کلیت انسان و ارزش های اسلامی در جهت هدف آن اعتلای سلامتی است. این در حالی است که تمرکز ییل بیشتر برروی خلاقیت، یکپارچگی، تنوع اندیشه، تعلیم و تربیت بین حرفه ای و رهبری است. فلسفه ییل ارائه خدمات عادلانه به افراد است و آن را حق افراد می داند. در این راه از اندیشه های و منابع مختلف استفاده کرده و سعی در پرورش رهبران جهت نسل آینده پرستاری دارد و همه کسانی که به این رشته وارد می شوند بایستی به توسعه دانش در پرستاری کمک کند. توجه به تفاوتهای فردی، حق تصمیم گیری افراد و مشارکت در مراقبت فردی خود از موارد دیگری است که در فلسفه ییل بیان شده است. مقایسه فلسفه دو دانشگاه نشان می دهد دانشگاه ییل فلسفه گسترده تری داشته و مواردی چون ارزش های انسانی، تفاوت های فردی، توسعه دانش در رشته پرستاری را در نظر گرفته است. این در حالی است فلسفه پرستاری ایران دیدگاه محدود و سطحی به این رشته دارد. موضوع دیگر توجه آموزش پرستاری ایران بر نظام ارزش های اسلامی حاکم بر جامعه توجه و تأکید ویژه بر آن است. اما در قسمت سر فصل دروس این موضوع در نظر گرفته نشده است . در کشورهای مذهبی مانند ایران در تنظیم فلسفه آموزش توجه به تعالیم و فرهنگ اسلامی در حین توجه به ارزش های حرفه ای ضرور ی به نظر می رسد. اما در نظام های آموزشی کشورهای سکولار ارزش ها ی مذهبی جدا از ارزش های حرفه ای است. دولت و قوانین در مورد دین و مذهب به صورت بی طرف عمل کرده و هیچ فرقه و مسلکی را رسما ترجیح نمی دهند. این امر در مورد آمریکا نیز صادق است (۱۷).

رسالت، به عنوان یکی از عناصر اصلی برنامه، علت ماهیت سازمان را بیان می کند و به عنوان پایه ای برای اهداف آموزشی و برنامه های آموزشی در نظر گرفته می شود. مأموریت باید به عناصری مانند اهداف آموزشی، تحقیق و ارائه خدمات، جمعیتی که خدمات را دریافت می کنند و نتایج مورد انتظار برای فارغ التحصیلان اشاره کند(۱۸). مقایسه رسالت دو دانشگاه ایران و ییل نشان می دهد؛ رسالت ایران ارتقاء حرفه پرستاری، سلامت و غنی سازی اعضای هیئت علمی است. اما بیشترین تمرکز ییل در رسالت بر روی ارتقای کیفیت مراقبت بهداشتی است. به نظر می رسد رسالت ییل در راستای فلسفه ییل بوده و همواره در تمامی سطوح و مقاطع تمرکز بر روی ارائه خدمات با کیفیت و ایمن، یکسان سازی خدمات برای افراد جامعه و سیاست گذاری در سیستم سلامت است و این رسالت اصلی پرستاری است(۴). این در حالی است که رسالت پرستاری که همان

[Downloaded from mededj.ir on 2026-11-07]

ارتقای سلامتی است در دانشگاه های ایران به مرور زمان و در مقاطع مختلف به دست فراموشی سپرده شده است.

مقایسه دو دانشگاه نشان می دهد چشم انداز دو دانشگاه در تربیت دانشجو تا حدودی شبیه به هم بوده و در راستای پرورش در زمینه تحقیق، پژهش، فناوری و خدمات پرستاری است. اهداف دانشگاه ایران ارتقائ علمی، تربیت مدرس، نو آوری و ایمنی بیمار به عنوان اهداف بیان شده است در حالیکه در ییل اهداف مقطع دکتری اهداف کلی دانشگاه بوده و به ۳۸ هدف کلی و ۲۰ هدف جزئی تقسیم شده است. در ییل توجه به ایده های نو ، نشر آن و مطالعات و ارتباط بین حرفه ای است و به این منظور از کلیه منابع موجود استفاده می شود. توجه به ارتباط بین حرفه ای از مواردی است که با توجه به اهمیت آن در چشم انداز و اهداف ییل قرار گرفته است، این در حالی است که در ایران به این موضوع توجهی نمی شود. علاوه بر این تعیین دقیق اهداف کلی و جزئی و یکسان بودن اهداف در تمامی مقاطع باعث می شود تا مسیر برای دانشجویان شفاف باشد. این در حالی است که در ایران اهداف در هر مقطع تغییر کرده و در نتیجه دانشجویان را دچار سردرگمی و ابهام در نقش ها می کند.

نحوه پذیرش در ییل با داشتن نمره آزمون GRE و نمره GEPN صورت گرفته و ارسال رزومه نمرات، و نمونه کار پایان نامه یا مقاله ضروری است. هم چنین داوطلبان با داشتن مدرک کارشناسی ارشد معادل می توانند در این مقطع ادامه تحصیل دهند. این در حالی است که در ایران آزمون ورودی برای دارندگان مدرک کارشناسی ارشد صورت گرفته و داوطلبان با موفقیت در این آزمون و داشتن نمره آزمون زبان انگلیسی می توانند در این مقطع ادامه تحصیل دهند. علاوه بر این فقط داوطلبان با مدرک کارشناسی ارشد پرستاری می توانند در این آزمون شرکت کنند و مدارک معادل مورد قبول نیست. یکی از مواردی که در این مورد حائز اهمیت است توجه به نحوه عملکرد دانشجو در مقطع کارشناسی است که در ییل مورد توجه قرار می گیرد این در حالی است که در ایران به این موضوع توجه چندانی نمی شود. انجام مصاحبه در هر دو دانشگاه جهت پذیرش از شباهتهای این دو دانشگاه است.

دروس تا حدی مشابه است با این تفاوت که در دکتری ییل روش تحقیق به طور گسترده در برنامه درسی وجود دارد. در مورد آزمون های مورد نیاز در ضمن تحصیل در ایران دو مرحله آزمون وجود دارد. ابتدا آزمون جامع است که پس از پایان واحدهای تئوری برگزار می شود و دفاع از پایان نامه که در نهایت برگزار می شود اما درییل سه آزمون وجود دارد. دو آزمون در پایان سال های اول و دوم و در صورت موفقیت دفاع از پایان انجام می شود. تفاوت دیگر سیستم رتبه بندی در ییل است و دانشجو موظف است جهت گذراندن این دوره در سیستم رده بندی ذکر شده قرار گیرد. این در حالی است که در ایران دریافت حداقل نمره مجاز در دروس کفایت کرده و لزومی به دریافت حداکثری نمره نیست. علاوه بر این توانایی، تجارب و دانش قبلی دانشجو در این مقطع در ییل مورد توجه قرار می گیرد در حالی که به نظر می رسد در ایران توجه چندانی به این موارد نمی شود.

دروس دکتری در ییل در راستای اهداف و فلسفه این دانشگاه است. به عنوان مثال درس ارتباط علوم که جهت ارتباط بین حرفه ای تدریس می شود. اما در ایران به نظر می رسد بین دروس و فلسفه و اهداف ارتباط چندانی نیست. همان طور که قبلا اشاره شد، توجه به ارزش های اسلامی، کرامت انسانی که در فلسفه ذکر شده اما درسی مرتبط با این فلسفه وجود ندارد. اما ممکن است علت این مشکل مشخص نبودن فلسفه، اهداف و رسالت در ایران باشد. چنان چه ادیب در مطالعه خود ذکر کرده فلسفه، اهداف و رسالت برنامه آموزشی پرستاری ایران از جمله تحصیلات تکمیلی دقیقا مکتوب و مشخص نبوده، در نتیجه متناسب با نیاز جامعه نیست و فاقد کیفیت لازم است. لذا گام اول در اصلاح این برنامه ها تنظیم فلسفه، اهداف و رسالت آموزش پرستاری در سطح تکمیلی است. در تنظیم فلسفه آموزش پرستاری باید ارزشهای حرفه ای در عین توجه به تعالیم و فرهنگ اسلامی مورد توجه قرار گیرند. پرستاری در فرهنگ اسلامی در حکم عبادت و در راستای رضای خدا است. انسان موجودی آزاد، مستقل و برگزیده خدا است. سلامت، حالتی کلی و پویا است که مشتمل بر بالاترین سطح کارایی انسان و بهره وری از استعدادهای نهفته روح و جسم و قرب به خداوند است (۱۹).

مقایسه نقش ها نشان می دهد، فارغ التحصیلان با مدرک دکتری در دانشگاه ییل می توانند به عنوان دانشمند جهت توسعه تئوری مشغول به کار می شوند و یا به کار در بالین می پردازند. به همین منظور برای این افراد پستهایی در بالین در نظر گرفته شده است. در ایران نیز فارغ التحصیلان مقطع دکتری پرستاری می توانند به عنوان مدرس، محقق و یا مدیر جهت انجام برنامه ریزی آموزشی ایفای نقش نمایند یا به عنوان اعضای هیئت علمی بالینی مشغول به کار می شوند.

هر چند فارغ التحصیلان مقطع دکتری پرستاری در ایران می توانند علاوه بر تدریس، تحقیق و مدیریت به عنوان اعضای هیئت علمی بالینی مشغول به کار شوند، اما به نظر می رسد بیشتر فارغ التحصیلان این مقطع تمایل چندانی به کار کردن در بالین ندارند. علت این موضوع نیاز به بررسی عمیق و دقیق دارد؛ اما یکی از دلایل آن می تواند عدم هم خوانی فلسفه، رسالت، چشم انداز و اهداف در برنامه دکتری پرستاری باشد. در دانشگاهی مانند ییل این هم پوشانی بین موارد ذکر شده وجود دارد و تاثیر آن بر روی سرفصل دروس مشهود است. اما در ایران نه تنها این موارد منطبق بر هم نیستند، بلکه دروس مرتبط با آن ها نیز در نظر گرفته نشده است و این از نقات ضعف سیستم آموزشی پرستاری در مقطع دکتری است.

پیشنهادات: تمرکز بر روی هدف اصلی حرفه پرستاری باید در تمامی مقاطع پرستاری ایران در دستور کار قرار گیرد. هم چنین با در نظر گرفتن نقش و وظایف فارغ التحصیلان دوره دکتری پرستاری بهتر است در اهداف، رسالت و محتوای برنامه درسی دکتری پرستاری تجدید نظر شود.

[Downloaded from mededj.ir on 2026-11-07]

Comparative Study of Nursing PhD Education System and Curriculum in Iran and Yale of USA

M. Adib-Hajbaghery(Phd)[*1], SH. Bolandian bafghi(Phd)[2], Z. Nabizadeh gharghozar(Phd)[3]

1. Trauma Nursing Research Center, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran.
2.Trauma Nursing Research Center, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran.
3.Trauma Nursing Research Center, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran

Biannual Medical Education, Babol Univ Med Sci; 8(1); Autumn & Winter 2019-2020; pp: 7-14
Received: Sep 4 th 2019, Revised: March 3th 2020, Accepted: March 7th 2020

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVE: The knowledge and skills of nursing PhD graduates have a great impact on the nursing profession. Due to the impact of curriculum on roles and tasks, multiple studies are needed to identify the strengths and weaknesses of the curriculum. Therefore, in this study, we decided to compare nursing doctorate program in Iran with Yale University.

METHODS: This is a descriptive comparative study, which is done by using Bereday's model in four stages of description, interpretation, juxtaposition and comparison in 2018. The data was obtained from the Ministry of Health and Medical Education and The Yale Nursing PhD program was obtained from "nursing.yale.edu".

FINDINGS: There are significant differences between key elements such as philosophy, mission, curriculum content, and the role of Iranian Nursing PhD graduates with Yale. The philosophy of PhD in Nursing in Iran is to promote Islamic values with the aim of promoting health and providing a fair health service for Yale University. The mission of the Iranian Nursing PhD is to promote and enhance the skills of nurses and for Yale University is to provide better health for individuals.

CONCLUSION: Most nursing PhD graduates in Iran are less likely to work in bed. This may be due to the inconsistency between the philosophy, mission and goals of the nursing PhD program. Considering the role and duties of the graduates of this course, it is advisable to reconsider the goals, mission and content of the nursing PhD curriculum.

KEY WORDS: Comparative Study, Curriculum, Bereday's model, Nursing Ph.D. Of Iran, Nursing Ph.D. Of YAL

*Corresponding Author; **M. Adib Haj Bagheri**
Address:Research center of truma nursing, Kashan university of medical science, Kashan, Iran.
Tel: 03615620634
Email: adibhajbagheri_m@kaums.ac.ir

[Downloaded from mededj.ir on 2026-11-07]

References

1.Mokhtari Nouri J, Nezamzadeh M. Comparative study of nursing education in Iran and Japan. clinical excellence. 2016;4(2):81-99.(persian)

2.Borzou SR, Oshvandi K, Cheraghi F, Moayed MS. Comparative study of nursing PhD education system and curriculum in Iran and John Hopkins school of nursing. Eduction Strategy Medical Science. 2016;9(3):194-205.(persian)

3.Baghaei R, Hosseinzadegan F, Mokhtari L, Mihandoust S. Comprative Study of Nursing PhD Curriculum in Iran. Turkey and Jordan sjnmp. 2017;3(1):53-64.

4.Rafati F, Khandan M, Sabzevari S, Nouhi E. Comparative study of nursing PhD curriculum in Iran and Widener university. Iranian Journal of Medical Education. 2015;15:555-68.(persian)

5.Farahani M, Ahmadi F. Doctoral nursing students' viewpoints about the nursing PhD curriculum.iranian journal of medical education. 2006;6(1):83-92.(persian)

6.Roshanzadeh M, Tajabadi A, Aghaei M. The educational system and curriculum of Ph. D nursing students in Iran and Toronto, Canada: a comparative study. Journal of Development Strategies in Medical Education. 2018;5(2):40-62.(persian)

7.Sahebihag MH, Khaje Goudari M, Moghbeli G, Soheili A, Khadivi A, Valizadeh L. The challenges of nursing doctoral curriculum in Iran: a critical look based on Delphi technique. The Journal of Urmia Nursing and Midwifery Fac. 2017;15(6):424-39.

8.Seidi J, Alhani F, Anooshe M. pathology of the sprinciple and philosophy of education course in nursing doctorial degree: Aqualittative study. 3JNE. 2013;2(3):36-48.(persian)

9.Jalali R, Rigi F, Parizad N, Amirian Z, Borzou SR. Comparison of undergraduate nursing education in Iran and George Washington University. Educational Research in Medical Sciences Journal. 2016;5(2):64-73.

10.URL:http://unmfumsuacir/article-1-3258-fahtml.

11. https://nursingyaleedu/about/history.

12.Adib-Hajbaghery M, Hosieni F. Comparison of Expected Potentials of PhD Nursing Students in Iran and Top Universities of the World. Iran Journal of Nursing. 2018;31(113):30-41.(persian)

13. https://bulletinyaleedu/sites/default/files/school-of-nursing-2018-2019pdf.

14.https://nursingyaleedu/about/mission-and-values.

15.https://nursing.yale.edu/sites/default/files/files/Nursing%20Sustainability%20Action%20Plan%20FINAL%2010_20_2017.pdf.

16.https://nm.sbmu.ac.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=244&pageid=48701.

17.Schmalzbauer J, Mahoney K. Religion and knowledge in the post-secular academy. The post-secular in question. 2012:215-48.

18.Moonaghi HK, Valizadehzare N, Khorashadizadeh. PhD programs in nursing in Iran and Canada: A qualitative study. The Journal of the Pakistan Medical Association. 2017;67(6):863.

19.Adib- hajbaghery M. Comparison of philosophy, goals and curriculum of graduate level of nursing education in Iran and other countries. Iranian journal of medical education. 2002;2(8).(persian)

[Downloaded from mededj.ir on 2026-11-07]